

Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban.

8-ik közlemény.

Házasság.

Luther föllépése hatalmas lökést adott a természeti és isteni törvényhez való visszatérésnek. A papi nőtlenség nem volt természetes, sem morális, hanem egyházpolitikai kísérlet. Azok a kinövések, amelyek oszlopszentezzé avattak néhány fanatikust, a test megtagadását, a léleknek a testi vágyak legyőzésére kifejtett erejét szent célnak minősítették. Ezek alkalmasak voltak a fanatizmus növelésére, de nem szolgálták az életet, a haladást. Bámulatos eredményei itt a távolban meghatnak s mégis Luthernek adunk igazat, mert ő a papot beillesztette az emberi társadalomba, midőn kilépett a zárdából. A zárdák titkairól sokat, de kevés szépet tártak föl. Elég annyit érinteni e helyen, hogy a püspök a papnak adhatott és adott fölmentvényt, hogy nőt és családöt tarthasson,¹ de nem engedte meg a törvényes házasságot. Pedig igaza volt Pálnak: „jobb házasságban élni, mint égni“ (I. Kor. 7., 9.) s midőn Luther (1525) nőül vette Bora Katalint, az apácát, barátai szerint: „Biztosította számtalan ház tisztaságát és boldogságát.“ „Szabad te neked élvezned minden örömet a világon, a mi nem bűnös. Isten tetszését leli abban, ha jó kedvedben szived mélyéből nevensz.² Zwingli mondja: „Nem ismerek nagyobb skandalumot annál, hogy a törvényes házasságtól eltiltották a papokat, de megengedték, hogy pénzért tartsanak maguknak háztartásbeli nőt (concubinatus). Briggs mondja: „A reformacio előtt a papok con-

¹ Ch. Beard The Reformation 143.

² 1750-ben Röser kimutatta, hogy az emberiség mintegy tizenöt millió lélek létezését Luthernek és az ő példájának köszönheti s megérdemelné, hogy szobrot emeljenek neki, mint az emberi nem megmentőjének. U. o. 144.

cubinatusa előtt szemet hunytak, ellenben a házasságot halálos bűnnek tekintették“.

Az a szomorú tény, hogy Dávid Ferenc szerencsétlen volt az ő Katalinjával,¹ mit sem von le a papi nősülés nagy értékéből. Legfennebb azt mutatja, hogy nem minden házasság boldog és szerencsés. Ha a papi házasság rosszul végződik, legtöbb esetben azzal magyarázható meg, hogy a nő nehezen, vagy sehogy sem tudja beleélni magát abba a szellemi és erkölcsi légkörbe, amelyben az Isten szolgálának élni kell.

A protestánsok s köztük az unitáriusok is, isteni intézménynek tekintik a házasságot, de nem tartják szentségnek, következésképp az elválást megengedik, ellenben a r. kath. egyház csak az ágytól és asztaltól elválást engedi meg, vagy pedig a házasságot semmisnek minősíti s így fölbontván, a házastársakat felszabadítja.

Agh István *a házások összekelésekről* — irva — az unitárius szabadelvűséget alkalmazza. Minthogy ez volt a hivatalosnak tekintett szabályzat, érdemes összehasonlítani a később keletkezett szövegezésekkel.

Az Agh István szövege inkább a gyakorlat népszerűsítésre szánt magyarázat, mint törvény. A jegyességet, (mátkaság) komoly lépésnek vették, de mégis magánjellegűnek. Történhetett szóval, kézbeadással, gyűrű- és ajándékadással papi szolgálat nélkül, tehát fel is bontható pap nélkül. A papnak ágendája nincsen.

Ha megtörtént a mátkaság, ki kellett hirdetni (hiredetni) a lakodalom előtt (tehát nem az esküvő előtt) nyolc nappal, vagy legalább hárommal, ott ahol a házasulandók laktak, a templomban „ha kinek volna törvényes oka az ellenmondásra jó idején adja értékekre azoknak, a kiknek illik.“

A lakodalom idején a pap köteles a házasulandókat megesküetni (copulálni, összveszerkeszteni) vagy az egész lakodalmi gyülekezet előtt, vagy legalább 2—3—4 pár tanu-bizonyságok előtt akár háznál, akár az istentisztelet helyén. „Illendő, hogy a templomban menjen végbe, minthogy Isten tiszteletével is szokott végbevitetni.“

Ha nem templomozás idején tartják a templomban „haran-

---

¹ Barát Kata anyja volt fő peresse a nagy püspöknek.

gozzanak, mint szoktak harangozni az isteni tiszteletre. A kántor énekel a hivekkel s úgy fogjon az esketésnek a pap“.

Invocatioval kezdi: a mi segedelmünk legyen a Krisztusnak nevében az Istentől, aki teremtette az embert férfiúvá és asszonyi állattá és szerzette a szent házasságot. Amen. „Ezután (egy kis tanítás vagy oratio a szent házasság természetiről) és körülálló dolgairól.“ Ezután imádkozik a gyülekezettel „áldván és dicsérvén Istent sok jó téteményiért és kérvén áldását az új házásokra. Következik a *kikérdezés*: Szeretéből és nem kényszerítésből veszi-e kegyelmed őkegyelmét jövődöbeli házastársul. Adta-e kegyelmed szavát, jegyit, gyüriüt vagy egyéb házasságra kötelező ajándékát másnak valakinek, ezen kegyelmed mellett álló személyen kívül, melynek ereje még ma is fenn volna, vagy nem adta.“ Azután azon kérdéseket „támassza eleibe az asszonyi állatnak is.“ Ezután egymás kezét megfogván *megesketi*: Én esküszöm az élő egy igaz Istenre, a mi Urunk Jesus Krisztusnak szent Atyjára, hogy ezen becsületes személyt, kinek mostan kezét fogom, szeretem, szeretetből és nem kényszerítésből veszem magam mellé jövődöbeli házastársul, ő kegyelmét sem jó, sem gonosz szerencsében, sem egészségében, sem betegségében el nem vetem, ő kegyelmével holtomiglan, vagy holtáiglan élek, ha őkegyelme a házasságnak tisztaságában megmarad. A nő ugyanazt mondja el.

Ha egyik fél nem unitárius, hanem vagy református, vagy lutheránus „jöllehet helyes oka nincsen, miért nem eskethetnének meg az elmondott formula szerint, mert akármelyiknek is hinni és vallani kell, hogy az egy élő igaz Isten az Ur Jézus Krisztus atyja, vagy a Jézus Krisztus azon egy Istennek fia, de ha mégis kívánná, akkor a pap elmondhatja az illető esküformáját, „mert a pap az illetén személy képében szól.“ Ne nézzen arra a pap, hogy amazok az unitárius felet a szentháromságra esketik „mert ezeknek cselekedete vagy tudatlanságból, vagy vakmerő kevélységből származik. Érteniök kellene, hogy a mi hitből nincsen, vétek az.“

Eszünkbe jut Jókai megjegyzése, midőn az unitárius Manasse Rómában elmondotta a katolikus Blanka hercegnő előtt az odessai kép legendáját: Manassé oly pietással mondotta el, mint a ki szeretni tudja azt, amit hinni nem tud. (Egy az Isten 49 l. stb.)

A helybeli Consistorium 1742-ben tiltja, hogy kihirdetés nélkül vagy lakodalom előtt a házasulandókat megeskessék.

Az Ádámosi zsinat szerint (1629) szerint sem karátson, sem husvét, sem pünköst napján sem a második napon esketni nem szabad. (Ez később *limitatur.*) csak a harmadik napon lehetett esketni. Ehez a papjaink még a XIX. század végén is ragaszkodtak. A kénosi zsinat 1774-ben rendeli, hogyha a 3-ik nap vasárnap, akkor sem szabad.

Vegyes házásokat — ha egyik kat. volt — a katolikus püspök engedélye nélkül esketni nem volt szabad.¹ A stólat a két pap között meg kellett osztani.

Aki kihirdetés vagy deliberatio nélkül esket, hivatalától felüggesztendő (1803. Csikszentmárton),

A XVIII-ik évszáz gondolkozását és izlését világítja meg, hogy az eskető pap Socratestől kezdve minden bölcs és kevésbbé bölcs mondását összehalmozza az asszony s tehát a házasság ellen: először latinul, azután magyarul:

Aki feleséget véssen
Pere annak elég léssen
Gyakor szívbéli fájdalom
Követi azt s aggodalom.

Végül talál biztatót és vigasztalót is főleg a bibliában az ősz kijelentéstől kezdve: nem jó az embernek egyedül lenni s a zsol-tár szerint: a te feleséged, mint a termő szőlő a te házában. (Zsolt. 128. 2—4.)

Egy ilyen beszédet a szerző is, mások is majdnem minden évben újból elmondottak. Szerették a vastag kifejezéseket s úgy kell lenni, a közönségnek is tetszett, mikor a pap az új házaspárt, de főképpen a férfit így biztatta:

Csak két örvendetes napot lehet érne
Feleséggel többet nem merek ígérni,
Egyik öröm napja, melyen azt elvészted,
Másik melyen meghal s koporsóba tészted.

Dersi Moses a maga szükségére Karácsonfalván 1793-ban irt könyvében (A Papi szt. Hivatal hármias praxisa) egy esketési beszédében azt a tételt állítja föl: *Ki és mi végre szerette a házasságot?* Bevezető szavai: Ez örömnék házához egybegyülekezett Isten népe! Egy lakadalmi régi predikacion kívánom beszédemet indítani: Nem jó az embernek egyedül lenni.

---

¹ Mária Theresia rendelete 1749-ben: nem katolikusok katolikussal csak kath. pap előtt köthetnek házasságot.

Beszédét négy részre osztja:

1. A házasságot Isten szerzette. Nem angyal, nem ember, annál inkább nem ördög, ama pokolbeli rut ördög, mert ez a házasságnak rontója. Vedd ki a házasságot, gondolatoddal ha lehet, e világból, nem teszek száz esztendőt fel, e világot ember nélkül, az ekklesiát tagok nélkül talárod.

2. Az asszonynak segítő társnak kell lenni. Feleség a szónak ereje szerint feleségség. Jaj a hol a feleség ellenség, mint a Job feleségei. Jaj mégis hol a *feleség félszogség*.

3. Az asszonyt vitte Isten Ádámhoz. Tanuljatok itt asszonyok, a férjetek után járjatok, nyakatokat meghajtsátok. Uralkodni a férfin ne próbáljatok.

4. A házasság egy férfiuból és egy asszonyból áll.

Imé elmondott beszédemnek új példáját látom ezen gyülekezetnek közepette. Ha azért a legelső házasság a paradicsomban volt, legyen meg ez is második paradicsomban az Ekklesiában, melynek völegénye az Ur Jézus Krisztus, kinek mi mindnyájan mátkái, jegyesei vagyunk.

Ezt az elég szellemes beszédet néhány latin mondat is ékesíti.

Nagyon kedvelhették, mert a szerző sokszor elmondotta: (1800, 1802, 1805, 1815, 1822, 1824, 1825, 1826, 1829, 1830, 1833, 1834) Almáson és Böllönben.

A további eljárás szerint a pap így szól:

Ezután a völegény fogjon kezét és mindeneknek hallatára feljeljenek külön-külön:

1. Ha ezen kezén levő személyen kívül házasság iránt más-hoz valakihez kötelessége nincsen-e, jegyét, biztató beszédét, annál inkább hűtöt másnak a végre nem adott-e, kihez mostan is köteles volna;

2. Ha szeretetből, szabad jó akaratból akarja-e a házasság törvénye szerint azon kezén levő személyt magához feleségül venni (vagy úgy akar-e azon kezét fogó férfiúhoz feleségül menni?)

Esketés formája.

Az egy magától való Isten, Ur Jézus Krisztus szent Atyja engem úgy segéljen, lelkem idvességét úgy adja, amely igazán mondom: hogy a kinek kezét fogom, szeretetből veszem magamhoz (mégyek ökegyelméhez) mától fogva tulajdon feleségemnek

(férjemnek) tartom, se boldog, se boldogtalan állapotjában el nem hagyom, hitetlenül magamtól el nem idegenitem, hanem holtig való hűségemet megtartom a házassági szövetségben, hanemha tisztátalan életével a házasságnak törvényit felbontja s megrontja.¹

Más formulát is ajánl:

Ha a házasságnak törvénye szerint és annak Istentől szerezett végére nézve akarja . . . magához venni.

Az esketést lehet második személyben mondani.

Papi áldás: Minden áldásoknak Istene, ki a szent házasságot szerzetted, ez új házásokat itt e földön áldd meg jövődőben, szent fiad által koronázd meg. Amen.

Én, ki ezeket írom — mondja a szerző — *igy esketek:*

Én T. T. esküszöm az egy élő igaz Istenre, az Ur Jézus Krisztusnak szent Atyjára: hogy ezen becsületes személyt, kinek jobb kezét, jobb kezemen tartom (vagy ki jobb kezemet, jobb kezén tartja) szeretem, szeretetből veszem magamhoz (megyek melléje) jövődőbeli házastársul; kit soha, se boldog, se boldogtalan állapotjában, se jobb, se bal szerencsében, se egészségében, se betegségében, holtomiglan avagy holtáiglan, hitetlenül el nem hagyok. Isten engem úgy segítjen és úgy adja lelkem idvességét.

Papi áldást ilyet mond Dersi Moses:

Az Ábrahámnak, Izsáknak és Jakobnak Istene, az Ur Jézusnak is Atyja és Istene áldja meg kezdendő házasi élteteket, hogy azt minden háboruság s kedvetlenség nélkül folytassátok Istenünk nevének dicsőségére, az Ur Jézusnak tiszteletére, az anyaszentegyháznak épülésére és lelketek örömére. Amen.

Ferencz József ágendás könyvében az *esketést* megelőzte a háromszori kihirdetés, felmentvény (dispensatio) vagy királyi engedély, kikérdezés.

A kikérdezés először két tanu jelenlétében, másodsor nyilvánosan a menyegző, illetőleg az esketés alkalmával. Formája: Kérdelek téged, vőlegény atyámfia: szereted-e azon becsületes hajadont (ifjút, özvegyet) kit magadnak eljegyeztél? A kért felelet: Szeretem. Szabad akarattól s nem kényszerítésből veszed-e őt magadnak (mész-e hozzá) jövődőbeli házastársul. Felelet: Szabad akarattól és nem kényszerítésből. Nem adtad-e szavadat, gyü-

---

¹ Ezt a tiszti. Főtanács 1771-ben, kormányrendelet alapján, törölte.

rüdet vagy más jegyedet valakinek másnak, miáltal ez jogos igény tarthatna még most is hozzád? Felelet: nem adtam. A menyasszony szintén így kérdezendő ki.

Mikor az esketésre az előkészület meg van, az eskető lelkész (bármelyik fél lelkésze) rövid segedelemre kérő imát mond, amit a jelenlevők fennállva hallgatnak, azután esketési beszédet (agenda), mit a gyülekezet ülve hallgat. Ezután ismétli a kikérdezést és felhívja őket eskütételre. Eskü:

Én N. N. esküszöm az egy élő, igaz Istenre, a mi Urunk Jézus Krisztus szent Atyjára, hogy N. N.-t, kinek jobb kezét jobb kezemmel fogom, szeretem, szeretetből és nem kényszerítésből veszem magamnak (megyek hozzá) jövődöbeli hitestársul; őt sem egészségében, sem betegségében, sem boldog, sem boldogtalan állapotában hitetlenül el nem hagyom; vele tűrök és szenvedek, holtomiglan és holtáiglan. Isten engem úgy segítjen.

Ha egyik fél nem unitárius, az esküt annak a ritusa szerint mondatja el.

Ezután ima, Miatyánk, megáldás.

A házasságkötés vagy esketés történhetik a templomban, a menyasszonynál vagy a papnál két tanu jelenlétében.

A házasság szertartása is mint minden más papi functio fokozatosan fejlődött. A Disciplina részletes utasításait sokszor meg kellett ismételni és ujtani.

Legutolsó ujtás a polgári házasság kimondása és gyakorlatba vétele 1896-ban. Most szintén az állam intézi úgy a házasság megkötését, mint felbontását. Egyik is, másik is sokat veszít vallásos jellegéből, sőt attól teljesen megfosztódik. Ezt észreveszi a törvény végrehajtója s midőn a polgári házasság rideg formája lejár, az anyakönyv vezetője figyelmezteti, — ha jónak látják — a feleket, hogy az egyházi áldás még hátra van. Ennél a pontnál az új házasságok s legtöbbször szüldik hitbuzgósága lépik előtérbe s az új párt igyekszik rábírni arra, hogy az egyházi megáldást vegyék igénybe. Mi unitáriusok az új házasságokkal az esküt, mint fogadalmat mondatjuk el. A polgári házasság életbelépte óta eltelt negyven esztendő alatt is általános gyakorlatban van a papi esketés. Reméljük, hogy nemcsak a hagyomány, hanem a hitbuzgóság is érvényben fogja tartani. Ebben nekünk unitárius papoknak éber vigyázóknak kell lennünk, nehogy a mi általános liberalismusunk

a valláshoz és az egyházhoz való viszony meglazítására szolgáljon bevezető ösvénynek.

Az unitárius egyház a reformációtól kezdve élt azzal a jogával, ami mint független és törvényesen elismert egyházat megilleti. A házasságot nemcsak megkötötte, hanem fel is oldotta. Törvény vagy törvényjellegű eljárást követtek a *manuductio*, a Bod-féle Synopsis connubialis alapján. Figyelemmel voltak a bibliára a Disciplina utasításaira és a Summa vonatkozó részére (118).

A válóperek folytatására szervezve volt egyházkörönként a *quindena*, vagyis öt bíró széke, akik az öreg papokból, csaknem korszerint váltak ki. Magyaros kifejezéssel alpapi székeknek hívták, tagjait székbiráknak nevezték. Elnöke volt az esperes. 1801-ben két pótbíróval bővítették ki. A bírónak esküt kellett tenni. Az eskü szövege 1791-ben készült. A kir. kormányzék (Gubernium) 1813-ban elrendelte a házasságvéd beszervezését, kezdetben azzal a céllal, hogy a válópert felebbezze a felség elébe. A Főtanács nem fogadta el, mert az egyház törvénye szerint minden pert meg kellett felebbezni a Főtanács elébe. Az Alpapi szék mintájára a XIX-ik évszázban főpapi szék alakult a Főtanács helyett.¹

A házasságvédőt fölvtették az unitáriusok is.

A válóperek csak az illető egyház tagjaira terjedtek ki. Mint-hogy a katolikus egyház a házasságot szentségnek, tehát felbont-hatlannak minősítette, ott csak ágytól és asztaltól elválasztást mon-dottak ki. Ebből a házaselekre igen nagy hátrány származott, mert a házasság megszűnt. A két fél magános életre volt kárthatva. Az egyéni jognak ily nagyfoku korlátozását igen sokan nem tud-ták elviselni, kiléptek az egyházból és protestánsokká lettek.

Az unitárius egyházba készséggel befogadták az így elvált felet és ha kívánta szabályos eljárásban megvizsgálták a kath. íté-let indokait és a végleges elválasztást kimondták az unitárius félre. Ez ellen az eljárás ellen magyarországi ügyvédek felszólal-tak, mint erdélyi specialitás ellen s igen gyakran unitárius egy-házunkat támadták, de semmi eredményt nem értek el, mert egy-házunk jogait az erdélyi törvények biztosították.

---

¹ Magyarországon a protestánsok nem élvezték azt a jogot, amit Er-délyben az unitáriusok és a reformátusok, tehát ott a fejedelemhez kellett felterjeszteni.

Az egyházi válóperek Erdélyben is megszűntek, midőn a polgári házassági törvény életbelépett.

A válóperek miatt keletkezett irodalmi harcot a Keresztény Magvetőben Kőváry Mihály ügyvéd jeles tolla állotta. Egyik eredménye volt, hogy 1889-ben az E. Főtanács megállította és kiadta az „Unitárius Egyh. Törvényt a *Házassági Jogról.*“¹

A házasság rendesen a lakadalommal jutott befejezéshez. A magyar lakadalomnak ma inkább csak a hire van meg, de látjuk, hogy ahol a mód és a körülmények megengedik, a falu népe megmozdul. Ha a menyasszonyt a szomszéd vagy a távolabbi faluból kell elszállítani a virágos, pántlikás 4—6-ökrös fogaton, a vig zsvalygás, pisztolyropogás felveri az utat, mezőt, a nép ifját, öregét. A régi, jó világban fényesen kitett magáért mind a két család, sőt ma is van dinom-dánom nemcsak falun, de a városon is. A falusi lakadalmat népünk nagy szeretettel tette közünnepé. Vázlatosan bemutatjuk.²

A lakadalom előtt egy héttel van a vendégek hívása szép ékes szavakban. A vége: „ne sajnálják kegyelmetek az ő kegyelme házánál megjelenni, mert ő kegyelme várja és elis ellátja“.

A leányt kikérő, a legényt és a leányt elbucsuztató ékes és szép dikiók a szülőket, testvéreket, rokonokat, szomszédokat jól megválogatott szavakkal tisztelik és vigasztalják: „Szünjék meg mostan hát hegedük zengése, sarkantyuk pengése, mert bucsuzásimnak most leszen kezdése, legyünk csendességben, míg leszen végzése“.

A kikérés után a szószóló felel és okosan megmagyarázza a bibliából, hogyan vette ki Isten Ádám oldalbordáját s formálá Évát, s mely szavakkal bocsátá el, hogy betöltsék a földet és uralkodjanak mindeneken. Következik a kézfogás, jegyadás, gyűrűváltás, a megköszönés.

Ez az eljárás viláékenként módosul. Moldovanestiben a vőlegény ad gyűrűt, selyemkendőt, pár cipőt, a menyasszony egy inget.

A szószóló végül rátér a földogra: „ezen becsületes ifju szereti a kegyelmetek házában felnevelkedett virágszál leányt és kívánja házastársul, örök feleségül venni. Ne sajnálják az első ceremóniákra: kézfogás, gyűrű- és ruhaváltásra előállítani“. Erre a leány szószóloja felel: „mátkájának szeretetből adott ajándékát tőle tehető módon megszolgálni igyekszik, ő is kedveskedni kíván kedves mátkájának“.

Ekkor már arra kerül a sor, hogy a szószóló megkérdezi a menyasszonyt: „virágszál leány, szeretted-e ezen becsületes ifjut, mered-e kezdet

¹ E törvény 260 §-ban magába foglalja a házasság megkötésére, a házassági kötelék megszűnésére és az eljárásra vonatkozó szabályokat.

² Leirta Fülöp József hévizii hívünk.

házasság fejében átadni?'' Ezt követi a megáldás, melyet szintén a szószóló mond, mintha pap volna: „Áhrahám, Izsák, Jákobnak Istene, nekünk is Istenünk, áldjon meg titeket igaz, állandó szeretettel, zabolázzon meg az Uristen minden ártalmas és mérges nyelveket, akik titeket a házassági életben megzavarnának, addig is, míg az anyaszentegyházban, a felszentelt lelkipásztor által a szent eskü szavaival egybekötöttétek“.

Ezután a két lakodalmi menet, külön-külön csoportban, egyszerre menetet az anyakönyvi hivatalhoz, onnan a templomba. Esküvő után hazamennek a legény is, meg a leány is vacsoráig. Ekkor a legény násznépe megy a menyasszony után. Kikérik a nyoszolyólányok és a vőfély kezére adják ágyával, párnáival és minden perefernumával együtt. Ekkor a legény vőfélye megfogja a vőlegény kezét és elbucszik a szószóló.

A nászasztalnál is szól a beszéd, még pedig tréfával bőven fűszerezve, mert most már ajándékot kér és vár az új pár: egy fejőstehént, bivalat, akár hámoslovat, malacos kocát tiz malaccal, tyukot, csirkét, rucát s hogy nagyobb foganatja legyen, a szószóló tényleg ad rendesen pénzt s minden egyes ajándékot külön is megköszön s végül egybefoglaló beszéddel az összeget. Az asztalnál a szószóló elébe tesznek 3—4 tejeles lepényt, dikciót mond, feldarabolja a lepényt és mindenkinek juttat, de mielőtt megennék, szép imát mond:

Mi élni akarunk ez eledellekkel,
Szenteld meg hát kérünk ez eledelünket,
Hogy táplálhassuk vele erőtlen testünket.

Étel utánra is van rigmus.

Shokás az is, hogy esküvő előtt, mikor sütik a kalácsot s a lepényt, négy vagy öt fiatal asszony a lányosháztól lapitóra föl vágott tejeles lepényre és egy üveg pálinkával elmegy a legényes házhoz, akivel az utcán találkoznak, megkínálják s a legényes háznál levőket is. Innen is visznek s hasonlóan járnak el, beszélgetéssel, köszöntéssel az utcán s a menyasszonynál.

Az is mesélik, hogy a menyasszony az esküvő előtt a papnak lepényt visz és meghija az esküvőre őt s a kántort is.

Esküvő napján délelőtt a két nyoszolyólány elmegy a legényes házhoz virággal és egy szépen feldiszipett kaláccsal, pálinkával. A legelső poharat egyik megizleli s azután a vőlegénynek nyújtja át ilyen szavakkal:

Szivem azt kívánja, szived boldog légyen,
Semmi szomorúság szivedbe ne férjen,
A te boldogságod az égig felérjen,
Szépséged, jószágod csorbát ne szenvedjen.

Ámen.

Ennyit kiemeltünk a derült multból. Népünk hívő lelkét a jószívű, a tisztességes élet, a jó kedély és a segiteniakarás teszi gazdaggá, boldoggá. Nagyon kívánatos, hogy ez a pátriarchális népies szokás maradjon meg az idő végéig.

Dr. Boros György.

Valóság és legenda a vallásos nevelésben.

A gyakorlati vallás-nevelés egyik fontos kérdése, hogy a tudományos felfogás következtében történeti valóságukat elvesztett keresztény legendákkal szemben a nevelő milyen álláspontot foglaljon el. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az egész Bethlehem járás, a csillagos ég alatt énekelő angyalokkal, pásztorokkal, a három keleti bölccsel, hanem Jézus életének az evangéliumokban megőrzött számos egyéb mozzanata is nem megtörtént valóság, hanem legenda; azonban ezt még az unitáriusok által használt elemi iskolai vallástanítási könyvek sem árulják el; ellenkezőleg, szándékosan azt a látszatot keltik, mintha azok az elbeszélések a valóságban is megtörténtek volna.

A nevelés egyik alapelve, amihez a vallásos nevelésnek százszor inkább alkalmazkodnia kellene, mint bármely más nevelésnek: az *őszinteség*. A gyermeknek nem szabad olyant mondani, amiről akár az elmondás idejében, akár később nyilvánvalóan megállapíthatja, hogy nem igaz. A legfejlettebb nevelés még a gólya-mesékkel is szakít; még kevésbé engedi meg, hogy a nevelő egyéb kérdésekről állítson valótlanúságot.

Hogyan tanítsuk akkor például a Jézus életét a 8—10 éves, vagy ennél még fiatalabb gyermekeknek?

A legkézenfekvőbb megoldás az volna, hogy — ami az unitárius felfogásnak is különben egyik sarkalatos tétele — a gyermekek elé a *történeti Jézust* állítsuk. Csillogtassuk meg a gyermekek előtt egy csodálatos ember életének tükördarabjait. Beszéljünk a názáreti mezőkről, a Názáretben született ács-gyermek csendesen induló életéről, amelyről harminc éves koráig bizony keveset tudunk. Akkor nagy lépésre szánja el magát. A nyugodt, biztos életet maga mögött hagyja; prófétává válik. És kövessük őt utján egészen kinos vértanu haláláig, méltatva tanításai értékét, jellemének mélységét. Ki mondja, hogy a történeti Jézus, a legen-